

Welstandsbeleid zonnepanelen in rijksbeschermdde dorpsgezichten **gemeente Rheden**

Colofon

Inhoudsopgave

Beleidsnotitie Welstandsbeleid zonnepanelen in rijksbeschermdde dorpsgezichten gemeente Rheden	Inleiding	03
Datum April 2019	Welstandscriteria Zonnepanelen Algemeen/ 1e orde	06
Opdrachtgever Mevr. K. Hoorn - stedenbouwkundig beleidsmedewerker, Gemeente Rheden	Historische dorpskern Dieren-Zuid	08
Opstellers Mevr. E. Kummeling - Gelders Genootschap Dhr. J. Wabeke - Gelders Genootschap	Villapark Overbeek Velp	16
Ontwerp www.studio026.nl	Welstandscriteria zonnepanelen/ 2e Orde Zone	26
Afbeelding Voorblad - Villapark Overbeek Achterblad - Dieren Zuid		

Inleiding

Steeds meer mensen willen bijdragen aan een duurzame leefomgeving. Daarbij is het plaatsen van zonnepanelen een concrete manier om zelf duurzame energie op te wekken. Via de overheid, energiebedrijven, installatiebedrijven en het internet nemen burgers steeds meer kennis van de technische en financiële mogelijkheden van de toepassing van zonnepanelen.

Er is een sterke stijging van aanvragen voor het leggen van zonnepanelen op daken, ook binnen gemeente Rheden. Het bestaande welstandsbeleid biedt beperkt ruimte voor zonnepanelen bij beschermdde dorpsgezichten. Doel van deze notitie is dit beleid te verruimen, rekening houdend met de beschermdde waarden.

Rijksbeschermdde dorpsgezichten

Gemeente Rheden is rijk aan 758 monumenten waarvan 213 rijksmonumenten en drie rijksbeschermdde dorpsgezichten, te weten de historische dorpskern van Dieren-Zuid, Villapark Overbeek te Velp en het buitengebied van Laag-Soeren. Deze drie dorpsgezichten zijn zeer verschillend in ruimtelijke structuur en de waardering ten aanzien van cultuurhistorie.

Nieuwe richtlijnen en innovatie

Ondanks de snelle ontwikkelingen in de technische en uiterlijke variatie in verschijningsvormen van zonnepanelen zijn deze in veel gevallen duidelijk zichtbaar. Panelen wijken in kleur en textuur vaak af van het onderliggende dakvlak. Panelen worden nogal eens in een grillige vorm op het dak gelegd rondom dakkapellen en dakramen. Ook door de spiegeling van de panelen en contrasterende metalen randen vallen de panelen extra op. Zonnepanelen op daken beïnvloeden het historische bekappingsbeeld. Het beeld wordt onrustiger. Zonnepanelen worden daarom vaak gezien als storend. In deze tijd van energietransitie is een andere benadering nodig. Van in principe uitsluiten in beschermde gezichten en op monumenten naar toestaan waar het acceptabel is. Een reversibele ingreep is een pragmatische optie vanuit de nieuwe benadering. Hiervoor is herijking van het welstandsbeleid nodig. De acceptatie van panelen als onderdeel van het duurzaamheidsbeleid in Rheden is een uitgangspunt, alsmede het dichterbij elkaar brengen van het duurzaamheidsbeleid voor monumenten en niet-monumenten. De ruimtelijke kwaliteit blijft hier leidend voor de gemeente Rheden.

Bij zonnepanelen is er een spanningsveld tussen de ambitie om duurzame energie te stimuleren en de rijksopdracht om cultuurhistorische waarden te behouden. Daarom wordt ingezet op maatwerk per situatie en het beperken van de zichtbaarheid van zonnepanelen vanuit de openbare ruimte.

Elk beschermd dorpsgezicht heeft kwetsbare en minder kwetsbare delen. Er kan dus onderscheid worden gemaakt. Innovatieve systemen kunnen een ander beeld opleveren dan het plaatsen van de standaard zonnepanelen. Denk daarbij aan zonnecellen die in de dakpannen zijn opgenomen (zonnepannen). Een ander voorbeeld is het Q-roof: een warmtecollector systeem dat middels een leidingwerk onder de dakpannen warmte kan opvangen. Ook zijn zonnepanelen geïntegreerd in lamellen, glas of in zonwering mogelijk. Op sommige plekken mag een innovatieve oplossing best gezien worden.

Panelen worden nogal eens in een grillige vorm op het dak gelegd rondom dakkapellen, dakramen en schoorstenen.

Zonering

Op basis van cultuurhistorische waarden worden in de beschermde gezichten twee zones onderscheiden, waarvoor de welstandscriteria voor zonnepanelen verschillen.

Monumenten

Een ontwerp voor het plaatsen van zonnepanelen op daken van monumenten blijft maatwerk. Behoud van historische kenmerken en historisch materiaal zijn daarbij uitgangspunt, maar dat wil niet zeggen dat zonnepanelen per definitie uitgesloten zijn. Eigenaren kunnen altijd in gesprek gaan met de Commissie Cultuurhistorie van de gemeente Rheden om te onderzoeken wat mogelijk is.

De 1e Orde

De cultuurhistorisch meest waardevolle en/of kwetsbare delen van het rijksbeschermde dorpsgezicht vallen onder de 1e orde. Het gaat hier om de beeldkwaliteit van het individuele pand in samenhang met zijn omgeving. Kenmerkende stedenbouwkundige structuren en ensembles vallen daarom in de eerste orde. In beginsel zijn zonnepanelen in een eerste orde zone toelaatbaar, als deze niet zichtbaar zijn vanaf de openbare ruimte. Er wordt ruimte geboden voor innovatieve oplossingen, indien

een hoge beeldkwaliteit blijft behouden. Denk daarbij aan collector-systemen (onder het dak), voldaksystemen (wanneer het materiaal niet de waarde bepaald) en zonnepannen. Het beeld kan wijzigen waarbij de bestaande architectuur gerespecteerd blijft.

Ontwerp voor aanpassing en de beoordeling daarvan blijven maatwerk. Daarom is het van belang in een vroegtijdig stadium in gesprek te gaan met de Commissie Cultuurhistorie om te onderzoeken wat wel haalbaar is. Als de commissie van mening is dat de ruimtelijke kwaliteit niet onevenredig wordt aangetast, kan er worden afgeweken van het welstandsbeleid.

De 2e Orde

De 2e Orde zones betreffen zones waar het plaatsen van zonnepanelen op daken en gevels niet direct de waarden van het beschermde dorpsgezicht raakt. Het gaat veelal om inbreidingslocaties met bebouwing uit latere decennia. Per beschermd dorpsgezicht zijn specifieke criteria opgesteld die meer ruimte geven voor zonnepanelen in deze zones. Hierbij wordt rekening gehouden met het algehele waardevolle beeld van het beschermde dorpsgezicht. Wanneer het niet lukt binnen deze criteria een oplossing te ontwerpen kan men altijd in gesprek gaan met de Commissie Cultuur Historie om te onderzoeken wat wel haalbaar is.

Welstandscriteria Zonnepanelen Algemeen/ 1e orde

Monumenten en beeldbepalende bebouwing in de rijksbeschermden dorpsgezichten Dieren-Zuid en Villapark Overbeek te Velp kennen een rijke architectuur die vanuit rijksbeleid wordt beschermd.

Zonnepanelen en zonnecollectoren

Deze algemene criteria zijn van toepassing op alle plannen in 1e orde zones. In 2e orde zones worden de algemene criteria gebruikt om afwijking van de specifieke criteria te motiveren. De hierna te benoemen criteria gelden voor beeldbepalende bebouwing, monumenten en in beschermde dorpsgezichten.

Hoofduitgangspunten

- De rust in het oorspronkelijke bekappingsbeeld zo min mogelijk aantasten.
- Specifieke architectonische kenmerken van de kapvorm zichtbaar houden.
- Uit cultuurhistorisch oogpunt waardevolle materialen en detailleringen behouden.

Algemene uitgangspunten t.a.v. positionering, maatvoering, verschijningsvorm, materiaal, kleur en detaillering

- Niet of nauwelijks zichtbaar openbaar (toegankelijk) gebied.
- Het paneel of de collector is regelmatig op een horizontale lijn gerangschikt met andere zonnepanelen of -collectoren op hetzelfde dakvlak.
- Op een schuin dak wordt het zonnepaneel of de zonnecollector geheel geplaatst binnen het vlak van het dak. De hellingshoek van het zonnepaneel of de zonnecollector

is hetzelfde als de hellingshoek van het dakvlak.

- Op een plat dak wordt het zonnepaneel of de zonnecollector op minimaal 0,5 m van de dakrand geplaatst.
- De kleur van het zonnepaneel of de zonnecollector is zoveel mogelijk in overeenstemming met het achterliggende dakvlak of zwart/antraciet/donkergrijs.
- De panelen hebben geen rasterpatroon, lichte randen noch lichte accenten en zijn in principe mat (weinig tot geen reflectie).

Wanneer een pand, met een bouwjaar van na 1940, stedenbouwkundig of architectonisch geen onevenredig afbreuk doet aan het rijksbeschermd karakter van het dorpsgezicht kan deze getoetst worden aan de criteria van de 2e orde.

Specifieke uitgangspunten bij monumenten t.a.v. positionering, maatvoering, verschijningsvorm, materiaal, kleur en detaillering

- Zonnepanelen en -collectoren mogen geen (wezenlijke) aantasting van de waardevolle karakteristieke betekenissen (omdat deze waarden per pand verschillen, is er altijd sprake van maatwerk).
- Zonnepanelen en -collectoren mogen geen onevenredige fysieke schade aan het monumentale gebouw opleveren.

Voorbeelden van in de architectuur geïntegreerde zonnepanelen in nieuwbouw situaties.

Historische dorpskern

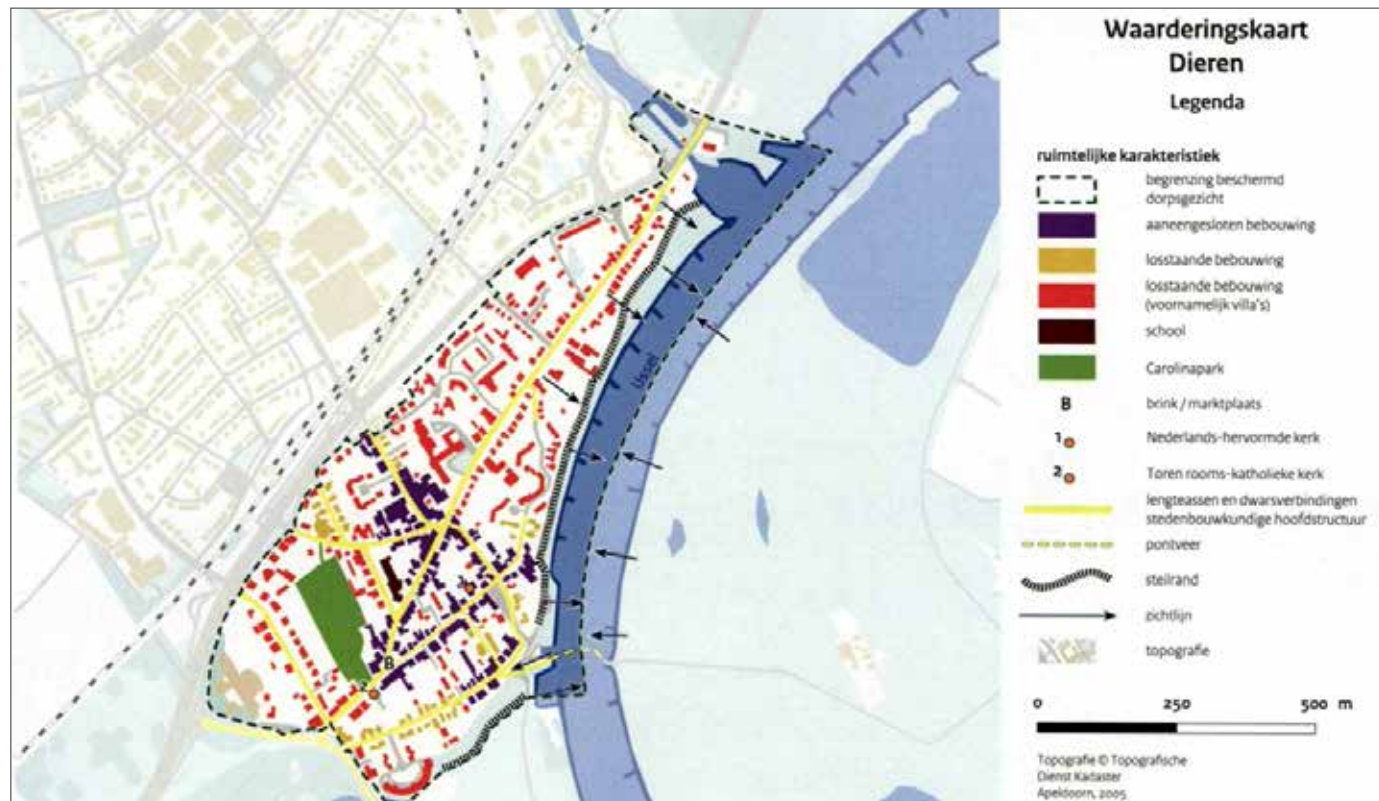
Dieren-Zuid

Het beschermde gebied Dorpskern Dieren-Zuid omvat de historische kern van Dieren die is ontstaan als agrarisch esdorp evenwijdig aan de rivier de IJssel. In de periode 1850-1940 heeft het dorp het aanzien van een villadorp gekregen door de bouw van herenhuizen als buitenverblijf voor de welgestelde klasse. De combinatie van deze ontwikkelingen is bepalend geweest voor de aanwijzing tot rijksbeschermd dorpsgezicht. Met name op oorspronkelijk niet bebouwde binnenterreinen vond na 1980 inbreiding met woningbouw plaats.

- Begrenzing rijksbeschermd dorpsgezicht.
- De Dierse toren.
- Zichtlijnen op de Dierse toren.
- Carolinapark.
- Aan 't Veer; opstap veerboot.
- 'Ruggegraat' met dwarsverbindingen als ruimtelijke hoofdstructuur.

Hoflaan in Dieren - 1e Orde zone

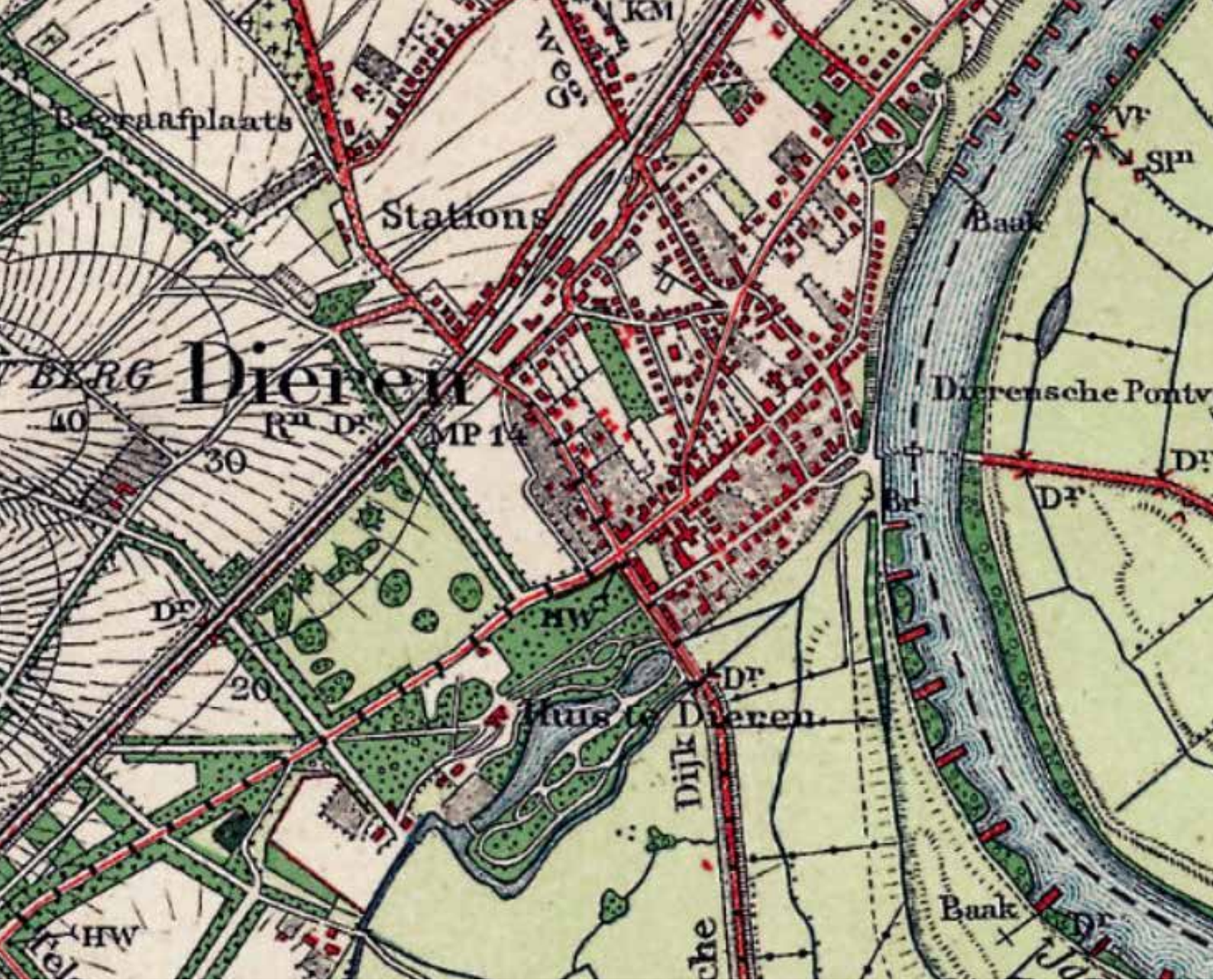

Hoflaan in Dieren - 1e Orde zone

Kenmerkend

- De rijke variatie aan 19e eeuwse bebouwing, villa's en herenhuizen in uiteenlopende bouwstijlen;
- Het centraal gelegen Carolinapark en de kerktorens aan de Hogestraat en Kerkstraat;
- De karakteristieke hoogteverschillen en het overwegend groene karakter;
- Het dorpsilhouet gezien vanaf de IJssel en Aan 't Veer (de Veerstoep);
- Daken afgedekt met rode of gesmoorde gebakken dakpannen en leisteen (met name villa's).

Dieren-Zuid

Historisch kaartbeeld van Dieren uit 1907.

- 1e Orde zone: hoogste bescherming en maatwerk.
- 2e Orde zone: plaatsen zonnepanelen mogelijk onder voorwaarden.

Zonering

Door de bebouwing van de oorspronkelijke binnenterreinen is er nog weinig vrijgelegen bebouwing en is het zicht op het daken-landschap verminderd. De Hoflaan, Hogestraat, Zutphensestraat-
weg zijn nog in vrij originele staat van aanleg. Het dakenlandschap van de historische bebouwing is nadrukkelijk kenmerkend en van cultuurhistorisch belang. Overwegend zijn (afgeplatte) schild-
daken en zadeldaken aanwezig. Op verschillende voor- en zij dakvlakken zijn bescheiden dakkapellen en dakramen verschenen.

1e Orde Zone

De kern van het beschermde dorpsgezicht vormen de oude stra-
ten, die de structuurdragers zijn van dorpsgezicht. Om eenheid in
het historische beeld zoveel mogelijk te waarborgen is deze zone
aangeduid als '1e Orde Zone'. Oude straten met veel monumen-
ten zijn de Hogestraat, de Zutphensestraatweg, de Hoflaan, de
Viëtorstraat, de Prinsenstraat, de Kerkstraat en het Statonsplein.
Ook het Carolinapark in het hart van het dorp wordt omzoomd
door vrijliggende statige villa's. De meeste villa's zijn beschermd
als rijksmonument. Vanwege het vrijwel gave karakter van deze
zone, is deze aangemerkt als 1e Orde Zone.

De Kerkstraat, 'Aan het Veer' en de zone langs de IJssel zijn tevens
opgenomen in de 1e orde ter bescherming van het karakteristieke
silhouet vanaf de IJssel. Het dakenlandschap gezien vanaf de
IJssel is kwetsbaar als het gaat om het plaatsen van zonnepanelen.
De zuidelijke entree van het dorp via de Doesburgsedijk (en langs
het landgoed Hof te Dieren) wordt eveneens gewaardeerd als
1e Orde Zone. Daarnaast zijn enkele straten aangemerkt als 1e
orde omdat ze structurerend zijn voor het dorpsgezicht, hoewel
het bebouwingsbeeld er minder waardevol is, zoals de Molenweg
en de Spoorstraat. De bebouwing zonder monumentale status,
kan aangepast worden voor het opwekken van duurzame energie
met nieuwe middelen zoals zonnedakpannen, indien deze geen
afbreuk doen aan de kenmerkende waarden van het beschermde
dorpsgezicht.

2e Orde Zone

Bebouwing met een ondergeschikte betekenis voor het bescherm-
de dorpsgezicht: veelal latere toevoegingen, zoals bebouwing aan
de Lagestraat en/of grote complexen met platte daken, zoals het
zorgcomplex aan de Vingerhoed, worden ingedeeld in de 2e Orde
zone. De welstandscriteria voor deze zone zijn hierna in een aparte
paragraaf aangegeven. [zie pagina 26]

Zoneringskaart zonnepanelen
dorpskern Dieren-Zuid

Bebouwing aan de Lagestraat - 2e Orde zone.

Historisch waardevol straatbeeld dorpskern 1e Orde zone.

Welstandsbeleid zonnepanelen

Aan het Veer (de Veerstoep) met het zicht op de dorpskern Dieren-Zuid - 1e Orde zone.

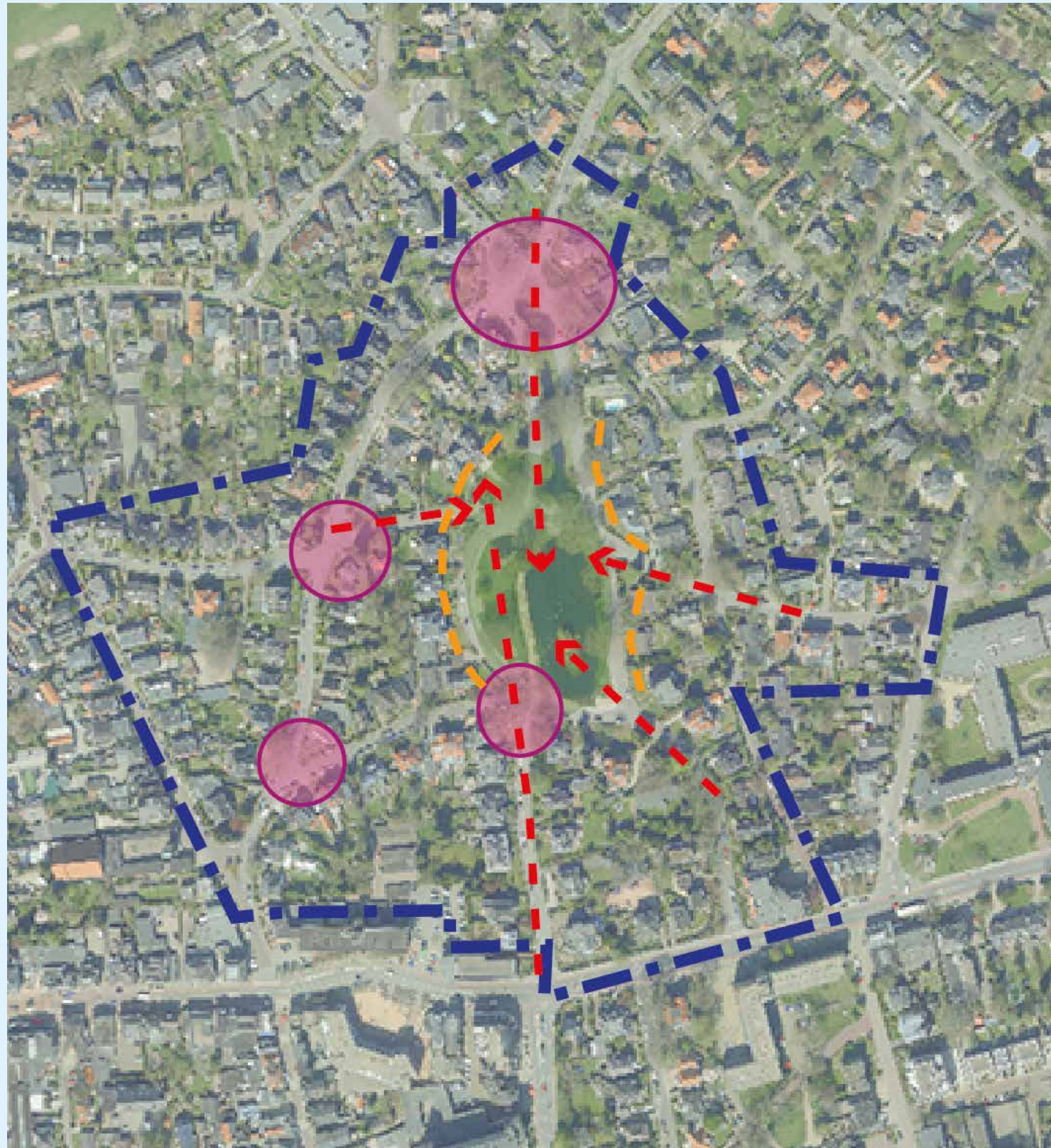

Dieren silhouet.

Historisch waardevol straatbeeld dorpskern 1e Orde zone, villa's Zutphensestraatweg.

Villapark

Overbeek Velp

Villa Overbeek is gelegen op het voormalige landgoed Overbeek, het eerste landgoed dat in Velp werd getransformeerd in een villapark. Het park is ontworpen door Hugo Poortman en begin 20e eeuw ontwikkeld. De gaaf bewaard gebleven wegenstructuur, padenstructuur en zichtlijnen op markant gelegen villa's vormen belangrijke beschermde waarden. Daarnaast zijn de ligging, inrichting van het centraal gelegen openbare gebied, dat bestaat uit lang gerekte kronkelende vijverpartijen en omliggend groen van belang. Landschappelijke aspecten zoals oude monumentale bomen en de loop van de Rozendaalse beek en het overwegende groen zijn tevens karakteristiek en van grote waarde. Het villapark is een zeer aantrekkelijk woongebied en door de sterke samenhang levert het een bijdrage aan het dorp Velp.

- Begrenzing rijksbeschermd dorpsgezicht.
- Het hart van Villapark Overbeek; centraal plantsoen in Engelse landschapstijl met vijver en paviljoen.
- Bijzondere plekken met grotere villa's als 'hoekpunten' waar de gebogen wegen samenkomen in 3-sprong, 4-sprong of 5-sprong.
- Zichtlijnen, doorzichten naar het groene hart.

bebouwing rond het plantsoen - 1e Orde Zone.

bebouwing rond het plantsoen - 1e Orde Zone.

bebouwing De Ruijterstraat - 1e Orde Zone.

bebouwing rond het plantsoen - 1e Orde Zone.

Kenmerkend

Met betrekking tot het bebouwingsbeeld zijn van cultuurhistorisch belang:

- Het type bebouwing: overwegend vrijstaande en dubbele villa's van twee rianten bouwlagen met kap, waaronder gemeentelijke monumenten en rijksmonumenten;
- De hiërarchie in de verkaveling en bebouwing: de grootste villa's op de grootste kavels aan de centraal gelegen vijver en op afstand de kleinere villa's;
- De grote variatie in stijl en detaillering;
- Villa's met complexe, rijk gedetailleerde kappen, alsmede erkers en serres.
- De verticale geleding m.b.t. de hoofdmassa en gevelopeningen;
- Het (oorspronkelijk) vrije zicht op de villa's door de beperkte hoogte van de erfafscheidingen en het (half)open karakter van de voortuinen;
- Beeldbepalende bebouwing op straathoeken en in belangrijke zichtlijnen.

Historische kaartbeelden, 1896: landgoed Overbeek, 1925: getransformeerd tot villapark Overbeek.

Zonering

In het beschermd dorpsgezicht Villapark Overbeek bestaat een grote variatie aan kapvormen, die van grote waarde is. Kenmerkend zijn de samengestelde kappen van het hoofdgebouw, vaak verfraaid met dakkapellen en ornamenten. Er zijn in Villapark Overbeek vaak muurkapellen, dakkapellen en (oorspronkelijke) uitbouwen aanwezig. De meest voorkomende daken zijn (afgeplatte) schilddaken. Daarnaast zijn er ook (samengestelde) zadeldaken aanwezig. Sporadisch zijn platte daken aanwezig (latere bebouwing). Ook is er een variatie in materiaal en kleur van dakbedekking, maar overwegend zijn er handgebakken dakpannen en leien aanwezig. Leien en zeldzame typen dakpannen zijn kwetsbaar. Van belang is te bepalen welke dakvlakken van belang zijn voor de beleving van het beschermd dorpsgezicht.

1e Orde Zone

In het hart van villapark Overbeek ligt een plantsoen met vijverpartijen. De in Engelse landschapsstijl vorm gegeven structuur rondom het hart van het villapark geeft een bijzondere gewaardeerde kwaliteit. De vrij liggende villa's hebben een rijke architectuur

en rijk gedetailleerde kappen en zijn vanuit veel standpunten goed zichtbaar, zowel de voorzijde als de zijkanten. De groen aangeplante voor- en zijtuinen maken deel uit van de kwaliteit. Deze kwaliteit is erg kwetsbaar. Dat wil zeggen dat deze snel verstoord wordt door toevoegingen. Deze delen worden daarom in de eerste zone ingedeeld.

2e Orde Zone

Een klein deel wordt beschouwd als minder kwetsbaar voor aanpassingen en toevoegingen aangezien de bebouwing een recentere bouwperiode betreft. De welstandscriteria voor deze zone zijn hierna in een aparte paragraaf aangegeven. [zie pagina 26]

- 1e Orde zone: hoogste bescherming en maatwerk.
- 2e Orde zone: plaatsen zonnepanelen mogelijk onder voorwaarden.

Zoneringskaart zonnepanelen Overbeek Velp

Specifiek daklandschap & kapvormen

Een kap maakt prominent deel uit van de architectuur. Gebouwen met een vrij gelegen, zeer beeldbepalende positie in het dorpsgezicht hebben rondom dakvlakken die belangrijk zijn voor het beeld of aanzien. Het plaatsen van zonne-energie-installaties tegen historisch karakteristieke gevels is altijd een te grote ingreep. Het daklandschap in totaal is van belang in de waardering van het rijks beschermde dorpsgezicht Overbeek in Velp.

Oude ansichtkaarten met villa's in villapark Overbeek te Velp

Meest waardevolle ensembles Villapark Overbeek

Ligging in 1 e orde zone, maar niet karakteristiek qua architectuur; Maatwerk is vereist, maar op het grote donkere dakvlak zijn zonnepanelen voorstelbaar, die de beschermde waarden niet aantasten

Karakteristiek zijn villa's met complexe, rijk gedetailleerde kappen

Bebouwing niet karakteristiek; Hier is meer mogelijk qua zonnepanelen.

Voldak systeem geeft meestal een rustig beeld.

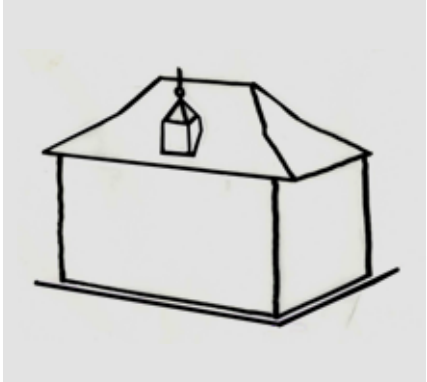
Voorbeeld: zonnepanelen op plat dak van dakkapel is meestal goed mogelijk.

Waardevolle bebouwing op waardevolle locatie.

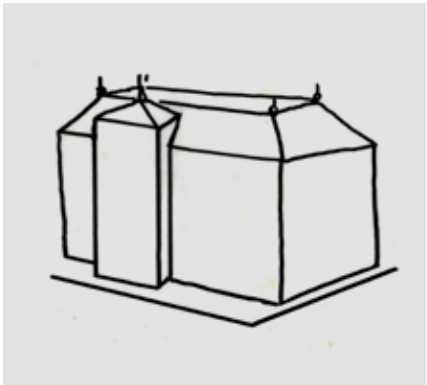
Welstandscriteria zonnepanelen/ 2e Orde Zone

Voor het plaatsen van zonnepanelen op daken van panden, die niet zijn aangewezen als monument gelden in de zones van de beschermde dorpsgezichten, die zijn aangeduid 2e orde, de volgende welstandscriteria.

Hoofduitgangspunten

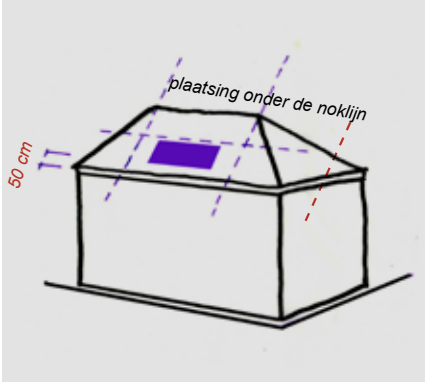
- De rust in het bekappingsbeeld zo min mogelijk aantasten;
- Geringe afwijking van de hierna vermelde maten is mogelijk t.b.v. een redelijke energieopbrengst.

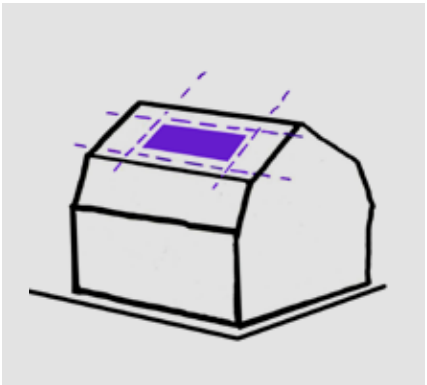
Geen zonnepanelen op dakgedeelten met bijzondere elementen zoals historische dakkapellen, torentjes of muurkapellen.

Plaatsing

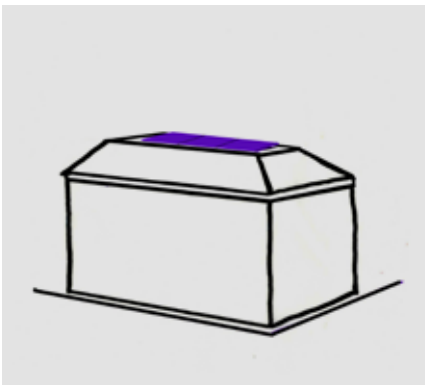
- Plaatsing op platte daken en achterdakvlakken. Aan de voorzijde alleen als er geen andere mogelijkheden zijn;
- Indien op een plat dak met een minimumafstand tot de dakrand van 0,5 m;
- Plaatsing van zonnepanelen op een ondergeschikt plat dak of bijgebouw heeft de voorkeur boven de plaatsing op schuin dakvlak van de hoofdkap;
- Indien het oorspronkelijke materiaal van de dakbedekking niet specifiek bijdraagt aan de beleving van het beschermde dorpsgezicht zijn voldak systemen denkbaar, omdat hiermee rust in het bekappingsbeeld kan worden behouden.
- Plaatsing op schuin dak aan voorzijde: maximaal 50% van breedte van dak, onder nokvlak;
- Plaatsing in een eenduidige aaneengesloten vorm, staand of liggende stand;
- Geen zonnepanelen in het gedeelte onder de hoekkepers of boven de kilkepers van daken;
- Geen zonnepanelen in het bovenvlak van het dak, m.u.v. mansardekappen. Geen zonnepanelen op het onderste deel van een mansardekap;
- Minimaal 50 cm afstand tot de dakranden;
- Minimaal 50 cm afstand tot frontons, koepels, dakkapellen, daklichten, schoorstenen en andere objecten op het dak;
- Plaatsing zonnepanelen onder dezelfde hoek als het dakvlak en evenwijdig aan de dakrand;
- Geen zonnepanelen in kleine voordakschilden van dwarskappen.

Voorgevel of zijgevel zichtbaar vanaf openbare ruimte: maximaal 50% van de dakbreedte.

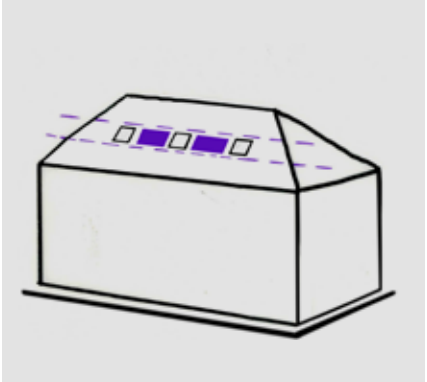
Plaatsing zonnepanelen mansardekap op het bovenste deel van het dak.

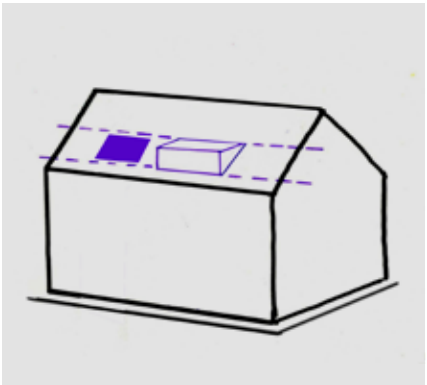
Op het vlakke deel van een afgeplat schilddak kunnen zonnepanelen gelegd worden.

Beeldkwaliteit

- Meerdere panelen worden aaneengesloten tot één of enkele grotere rechthoekige vlakken.
- Deze vlakken worden uitgelijnd op een horizontale of een verticale lijn.
- De panelen dienen hoogwaardig van kwaliteit te zijn (monocristallijn)
- De kleur ligt dicht bij de ondergrondkleur en indien niet mogelijk wordt een antraciet tot zwarte kleur voorgeschreven;
- Bij niet-monumenten zijn dakpangeïntegreerde zonnecellen mogelijk;
- De panelen hebben geen rasterpatroon, lichte randen noch lichte accenten en zijn in principe mat (weinig tot geen reflectie).

Indien dakvensters aanwezig: PV-panelen in samenhangende rechthoekige vorm plaatsen.

Een afstand van minimaal 50 cm tot dakkapellen (en frontons, koepels, schoorstenen).

Gelders Genootschap

Colofon

Gelders Genootschap is een onafhankelijke adviesorganisatie voor ruimtelijke kwaliteit. Kenmerkend is de integrale benadering van architectuur, stedenbouw, cultuurhistorie, archeologie en landschapsarchitectuur.

Gelders Genootschap is in 1919 opgericht als vereniging van Gelderse gemeenten en bevordert sindsdien consequent de schoonheid van stad en land. Opdrachtgevers zijn gemeenten en ook andere overheden en organisaties. De ISO 9001:2015 gecertificeerde organisatie geldt als expertisecentrum voor ruimtelijke kwaliteit.

Gelders Genootschap

Zypendaalseweg 46
6814 CL Arnhem
026 442 17 42
info@geldersgenootschap.nl
www.geldersgenootschap.nl

Ontwerp www.studio026.nl